

KLANKBORDGROEP RISICO'S NANOMATERIALEN Publieksverslag 2008- 2011

Datum
23 februari 2012

De klankbordgroep Risico's Nanomaterialen is in 2008 ingesteld door de Rijksoverheid om ideeën en standpunten tussen overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties uit te wisselen en om elkaar te informeren over nieuwe ontwikkelingen. Tijdens de eerste bijeenkomst zijn over doel en werkwijze nadere afspraken gemaakt. In 2011 heeft een evaluatie van deze Klankbordgroep plaatsgevonden en is besloten, vanwege de positieve ervaringen, dit overleg ook in 2012 voort te zetten. In dit document wordt beknopt verslag gedaan van de tot nu toe gevoerde 10 overleggen.

Klankbordgroepleden

- Ministerie van VROM, vanaf 2011 Ministerie van IenM (secretariaat van de Klankbordgroep)
- Ministerie van SZW
- Ministerie van VWS
- Ministerie van EZ, vanaf 2011 Ministerie van ELenI
- Ministerie van LNV, vanaf 2011 Ministerie van ELenI
- Arbeidsinspectie (AI)
- Voedsel en Warenautoriteit (nVWA)
- Inspectie van VROM (VI)
- VNO-NCW
- Vereniging van de Nederlandse Chemische Industrie (VNCI)
- Nederlandse Cosmetica Vereniging (NCV)
- Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI)
- FME-CWM Ondernemersorganisatie voor de Technologische Industrie
- Verbond van Verzekeraars
- DSM
- Unilever
- Lionix
- FNV Vakcentrale
- Consumentenbond
- Vereniging Leefmilieu
- Platform Gezondheid en Milieu (t/m 2010)
- Stichting Natuur en Milieu
- WECF
- GGD IJsselland (agendalid)
- RUG/TA Nanoned

1ste Bijeenkomst 2-9-2008

De eerste klankbordbijeenkomst is gebruikt om te spreken over het doel van het klankbord en de wijze waarop het klankbord daar invulling aan wil geven.

Datum
23 februari 2012

1. Doelen van de Klankbordgroep

- elkaar informeren over eigen activiteiten/ontwikkelingen
- evt gezamenlijke activiteiten benoemen
- elkaar uitdagen/stimuleren om extra inzet te plegen (op welk gebied dan ook)
- ultieme doel: gezamenlijke NL standpunt in EU/OECD
- inzicht krijgen over nationale, Europese en mondiale netwerken/verhoudingen
- inzicht krijgen wat de inzet is van NL bedrijfsleven richting EU bedrijfsleven
- weten van elkaar waar je staat, wat je (inter)nationale positie is in het speelveld en waar je al dan niet gezamenlijk op in gaat zetten zowel nationaal als internationaal

2. Werkwijze/cultuur van de Klankbordgroep

Het geven van en openstaan voor feedback draagt bij aan openheid en respect naar elkaar. Als de klankbordgroep dit voor elkaar zou kunnen krijgen, is dat mooi. We moeten elkaar blijven zoeken en met elkaar in gesprek blijven. We zorgen ervoor dat er een onderling vertrouwen wordt opgebouwd.

2. Verantwoordelijkheden van de leden

Ondanks het verstrekken van informatie en elkaar feedback geven, heeft ieder zijn eigen verantwoordelijkheden. Mocht er bijvoorbeeld bij een bedrijf iets mis zijn dan stuurt de overheid daar wel de inspectie op af, ook al zitten we bij elkaar in deze klankbordgroep. Waar het om gaat is dat je elkaar informeert en daar binnen je eigen verantwoordelijkheid iets mee doet. Het zou wenselijk zijn de tegenstellingen niet te groot te maken, maar indien iemand zich niet meer kan vinden in de stappen die genomen worden vanuit de overheid, dan heeft hij of zij natuurlijk de mogelijkheid om uit dit overleg te stappen.

3. Bijdragen/taken van de Klankbordgroep

Deze klankbordgroep kan bijdragen aan de inhoud van de strategienota ondanks het feit dat de deelnemers verschillende posities, rollen en verantwoordelijkheden hebben. Uiteindelijk is het aan de overheid om de keuze te maken welke inzet de overheid pleegt op welk niveau (nat, EU, mondiaal). De strategienota is een overheidsnota, waarbij de samenwerking met andere partijen zich uiten in termen zoals 'draagvlak', 'samenwerking' en 'betrokkenheid'.

In deze klankbordgroep kunnen we afspraken maken over ons nationale en internationale beleid ten aanzien van de omgang met risico's. Wij moeten wel concreet worden, bijvoorbeeld per productcategorie kijken wat de risico's zijn. Niet alleen maar vergezichten presenteren. Hierbij moeten we ook rekening houden met de discussie die op EU-niveau gehouden wordt.

4. Inhoud

Deze klankbordgroep gaat primair over wat ons maatschappelijk het meest raakt: de risico's. Aangezien risico's en kansen soms sterk met elkaar samenhangen of overlappen zal het ook voorkomen af en toe de kansen ter sprake komen.

5. Evaluatie

Over 2 jaar zullen we gezamenlijk terugblikken (evaluatiemoment) en bezien hoe het verdere traject er uit zal zien, in welke vorm e.d. Winstpunt is als we over 2 jaar een onderling vertrouwen hebben opgebouwd dat gaat verder dan openheid en respect.

2de Bijeenkomst 11-11-2008

Tijdens deze tweede bijeenkomst is stilgestaan bij vier actiepunten van de klankbordgroep, die door verschillende (groepjes van) leden zijn opgepakt:

Datum
23 februari 2012

1. Hoe kunnen we start-up bedrijven en universiteiten bereiken en hoe kunnen we hun betrokkenheid te vergroten?

Dit actiepunt is opgepakt omdat wij willen iets bieden: namelijk adviezen om over veiligheid e.d. na te denken en omdat wij ook nuttige informatie van deze partijen kunnen krijgen. Probleem is dat nog niet duidelijk is hoe start-up bedrijven zijn te identificeren. Hoe kunnen we hier een strategie voor opstellen? De indruk is dat veel van dit soort kleine bedrijven spin-offs van universiteiten zijn en dat het tamelijk ondoorzichtig is wie daar bij hoort. Een aantal klankbordgroepleden kan wel wat namen leveren. Verder wordt gewezen op de site van Nanoned waar ook info staat over start-up bedrijven en 1 mans bedrijven. Daarnaast heb je ook nog het MKB. Komend tijd zal deze actie voortgezet worden.

2. Arbo-aspect: Welke informatie is beschikbaar? Waar schiet het aan te kort?

Er komt een SER actie om te kijken naar de arbo-aspecten. VNO-NCW heeft een handreiking "nanodeeltjes op de werkvloer geschreven". Deze handreiking zal ook een rol spelen in SER-advies. Zo mogelijk zal deze handreiking ook naar de klankbordgroep worden gestuurd. FNV heeft vooruitlopend op het SER-advies een brandbrief geschreven en deze naar minister SZW gestuurd.

3. Consumenteninvulshoek: Hoe kunnen we de consument en downstream user betrekken?

Dit onderwerp levert veel discussie: waarom (en hoe) willen we labelen? Dit kan allerlei redenen hebben, zoals waarschuwen en keuzevrijheid. Maar zijn nanoprodukten dan onveilig? Eigenlijk is zou labelling niet nodig moeten zijn, want onveilige producten moeten sowieso niet op de markt komen. Het gaat echter ook om keuzevrijheid, niet alleen om risicocommunicatie. En om het contrast tussen 'right to know' en 'need to know'.

De klankbordgroep werkt vanuit de optiek van Nederland, waarbij je altijd oog moet hebben voor het Europese en mondiale perspectief. De discussie heeft meerdere dimensies waarbij zowel generieke afspraken als maatwerk van belang is. Uitdaging is om die middelen in te zetten die de transparantie verhogen, die inzicht geven in de huidige kennis, onzekerheden e.d. Welk instrument benutten om de transparantie te verhogen? Op dit moment nog niet duidelijk of labelen wel het juiste middel is.

Er zal nog worden nagegaan hoe de downstream user betrokken kan worden met als doel de hele keten te vertegenwoordigen in deze groep.

Er wordt gemeld dat op 17 december een bijeenkomst wordt gehouden over de Warenwet, waar onder andere nano op de agenda staat. Allerlei organisaties die betrokken zijn bij levensmiddelen en consumentenproducten zijn die dag aanwezig.

4. Strategienota

Een concept van de nota wordt besproken; elk lid van klankbord kan aangeven wat hij of zij er goed aan vindt en wat er nog ontbreekt. Het stuk is nog vertrouwelijk maar de inhoud kan wel besproken worden met ieders achterban.

Naar aanleiding van de discussie over de strategienota zal VROM de volgende keer een toelichting geven over de NL inzet in EU v.w.b. REACH. In de volgende versie van de strategienota zal o.a. aanzet gegeven worden voor acties gericht op de korte termijn. De suggesties zoals die nu gegeven zijn zullen meegenomen worden.

In de strategienota zal aandacht zijn voor de diverse beleidsterreinen afzonderlijk, waaronder de Arbo-aspecten, milieu en consumentenproducten.

Datum
23 februari 2012

3de Bijeenkomst 10-03-2009

Datum
23 februari 2012

Mededelingen

- De bond van verzekeraars is benaderd en wil graag deelnemen aan deze klankbordgroep; zij worden de volgende keer uitgenodigd.
- Voortgang Cie Maatschappelijke Dialoog Nano (Brede Commissie): de voorzitter en de acht commissieleden zijn bekend. Verwacht wordt dat ze over twee weken publiekelijk bekend worden gemaakt. Planning is dat ze in september van dit jaar met een publieke agenda komen, medio 2010 met een voortgangsrapport en begin 2011 met een eindrapportage. Afgesproken is dat zodra de namen in de Staatscourant staan, Marjolijn Verschuren dit aan de leden van de klankbordgroep zal sturen.
- De FES claim is formeel ingediend. Een Commissie van Wijzen en het CPB buigen zich nu over alle voorstellen die ingediend zijn. Verwachting is dat in juni hierover een besluit genomen wordt door de ministerraad.

Nanotechnologie en Cosmetics,

De NCV verzorgt een presentatie met aansluitende discussie. De NCV heeft een consensus bereikt wat betreft etikettering van nanodeeltjes. Besloten is dat ze de aanwezigheid van nanodeeltjes gaan vermelden op het etiket. Op 23 en 24 maart vindt waarschijnlijk de stemming over voorstellen plaats in het EU parlement.

REACH

VROM verzorgt een presentatie over REACH en Nanotechnologie. Naar aanleiding hiervan wordt de vraag gesteld: hoe kunnen de klankbordgroep risico's en EU CASG NANO elkaar van dienst zijn? Wat hebben we aan deze groep in EU verband? Kan de klankbordgroep input leveren voor (on)mogelijkheden REACH voor nanomaterialen, voor monitoring van CIG of voor risicobeoordeling?

Afgesproken wordt dat VNO-NCW hun gedachten met betrekking tot het voorzorgsprincipe in combinatie met de (inter)nationale activiteiten op papier zet en in de klankbordgroep bespreekt, zodat onder andere NGO's ook kunnen reageren en er eventueel een gezamenlijke visie ontwikkeld kan worden. Dit is een goed voorbeeld van hoe de klankbordgroepdiscussie kan bijdragen aan de discussie op EU niveau. Wat zijn de voorzorgsprincipes van VNO-NCW en waar kan REACH aan bijdragen? Daarbij is het ook belangrijk om te weten welke zaken REACH wel of niet oppakt. Ook wordt afgesproken dat VROM de verslagen uit de CASG nano-bijeenkomsten beschikbaar stelt voor de klankbordgroep.

Kennis delen

VNO-NCW heeft een notitie gemaakt met daarin de aanbeveling voor het bedrijfsleven om 'kennis te delen'. Er zijn inmiddels drie ideeën voor een pilotproject: Pilotproject 1: Titaandioxide in de verfindustrie. Waar liggen de blootstellingsmomenten? VVWF (verfbranche) zal dit pilotproject opstarten. Pilotproject 2: Titaandioxide in cosmetica. NCV zal dit project leiden. Pilotproject 3: Nanohouse. VNCI zal dit project leiden.

4de Bijeenkomst 12-05-2009

Datum
23 februari 2012

Nanocap conferentie

Er wordt verslag gedaan van de Nanocap conferentie, gehouden te Brussel op 2 april. Het was een goede bijeenkomst met ongeveer 200 deelnemers. De milieuorganisaties, vakbonden presenteerden samen met EU parlementariërs hun standpunten. Het is geen bijeenkomst geweest waarin afspraken gemaakt zijn, maar waarin informatie is uitgewisseld en posities zijn gepresenteerd. Op de website www.nanocap.eu zijn de presentaties te downloaden en tevens zal daar rond de zomer een verslag over deze bijeenkomst te vinden zijn.

MDC

De commissie die eind maart is aangesteld is nu voor de 2^e maal bijeengekomen. Ze zijn op dit moment interviews aan het houden met stakeholders. 27/28 mei 2009 vindt er een werkconferentie plaats om input te krijgen voor de publieke agenda. In september vindt de eerste grote dialoogbijeenkomst plaats. Op de website www.nanopodium.nl is meer informatie te vinden.

Betrekken universiteiten / start up bedrijven

Er is nu een grove lijst met daarop ongeveer 140 a 200 bedrijven (inclusief clusters en brancheorganisaties) die in Nederland (vermoedelijk/mogelijk) actief zijn op nanotechnologie gebied. De lijst bestaat uit zowel bedrijven die actief zijn op het gebied van stoffen in nanovorm als bedrijven die actief zijn op het gebied van andere vormen van nanotechnologie. Daarnaast is er veel overlap doordat de lijst gegevens bevat van zowel individuele ondernemingen als clusters/koepels waarbij deze zijn aangesloten. Er zal nu een vragenlijst voor een nieuwe inventarisatie worden opgesteld. Deze vragenlijst moet duidelijkheid verschaffen of bedrijven stoffen in nanovorm vervaardigen, importeren, gebruiken en/of bezig zijn met onderzoek/ontwikkeling. De vragenlijst zal worden rond gestuurd naar de deelnemers van de klankbord voor advies.

NEN

De NEN werkgroep Nanotechnologie vertegenwoordigt Nederland in ISO/TC 229 Nanotechnologies. Nederland volgt de documenten en kijkt of er ergens commentaar op geleverd moet worden. 7-12 juni is er een ISO/TC 229 bijeenkomst in Seattle, van 18-23 oktober in Tel Aviv en van 17-21 mei 2010 in Maastricht.

Symposium Leefmilieu

13 november 2009 organiseert Leefmilieu samen met de wetenschapswinkel van Universiteit Tilburg en TILT een symposium over nanotechnologie en regulering. De klankbordleden wordt gevraagd na te denken over een eventuele bijdrage aan het symposium.

SER advies

Het SER advies betreft "Veilig omgaan met nanodeeltjes op de werkvloer" Het is opgesteld vanuit het voorzorgsprincipe. Na een presentatie ervan, discussieert de Klankbordgroep over dit onderwerp. Er worden een aantal kritische kanttekeningen bij geplaatst:

- als het methodologisch nog niet duidelijk is hoe je risico metingen moet doen, hoe kun je dan weten waar je over praat en waar je naar moet kijken?;
- je zou ook risico's voor zwangere vrouwen en ongeboren kinderen moeten meenemen;
- voorwaarde voor geslaagde uitvoering van het advies is bewustzijn over nano bij burgers/consumenten vergroten.

Bij LNV is een consumentenplatform actief. Begin juli zal nanotechnologie het onderwerp zijn. De leden krijgen een leerstuk en twee lezingen over nanotechnologie. Consultancy bureau Schuttelaar zal een achtergrondstudie maken en 250 mensen interviewen om zo de mening van consumenten in kaart te kunnen brengen. Ook vindt er binnen het LNV een studie naar nanotechnologie en landbouw plaats.

Datum
23 februari 2012

Stand van zaken pilots / kennisdelen

Project 1: *titaandioxide in verf*. Doel is om door de keten heen kennis te delen en ook VIB's te verschaffen. Waar wordt het geproduceerd en hoe komt het bij de schilder terecht? In het eindproduct van dit project moet duidelijk worden waar de blootstellingsmomenten liggen. Vervolgens de vraag of je extra maatregelen moet nemen ter bescherming van de gezondheid.

Project 2: *titaandioxide en zinkoxide in cosmeticaproducten*. NCV voert dit project uit. Het gaat in dit project om delen van kennis vanuit risico-onderzoeken.

Project 3: *Nanohouse* Nanohouse is een stichting, welke zich richt op het stimuleren van de introductie van nanotechnologie bij het MKB. Doel van dit project is om de belangen van deze sector naar voren te brengen en kennis van deze bedrijven te krijgen en ook weer kennis terug te geven in de vorm van beheersmaatregelen (ARBO gerelateerd).

Geconstateerd wordt dat geen van de pilots nu iets over de afvalproblematiek zegt. Dit zal teruggelegd worden bij de partners die de pilots opzetten/uitvoeren.

Gesignaleerd wordt dat het klankbord nog meer resultaatgericht kan gaan werken. Niet alleen elkaar op de hoogte brengen van informatie die we hebben en het delen van onze zorgen, ambities, standpunten etc maar ook kijken welke producten we gezamenlijk of apart willen opleveren.

De activiteiten gericht op kennisdelen passen in een 3 trapsraket:

- 1) Op basis van huidige informatie over stoffen beoordelen of dat voldoende is om ook de mogelijke risico's van nanodeeltjes in te kunnen schatten.
- 2) Met behulp van het bedrijfsleven in Nederland een screeningsmodel ontwikkelen (met behulp van de stofgegevens die het bedrijfsleven heeft) met als doel een instrument te hebben dat ingebracht kan worden in REACH zodat de risico's van nanodeeltjes beheersbaar zijn
- 3) REACH aanpassen met dit instrument (quick scan nano).

De pilotprojecten tbv kennisdelen kunnen bijdragen aan de realisatie van de 3 trapsraket.

5de Bijeenkomst 13-10-2009

Datum
23 februari 2012

Downstream Users

De reden waarom dit punt destijds op de agenda is gekomen is omdat we willen onderzoeken hoe om te gaan met de risico's van nanodeeltjes. Hierbij willen we de hele keten vertegenwoordigen, dus zowel de grondstoffen leverancier als gebruikers. Dit zijn de consumenten, maar bijvoorbeeld ook de speelgoedhandelaren die producten met nanodeeltjes verkopen. VWS vertegenwoordigd de 'waren' en downstream users zijn vertegenwoordigd in de klankbordgroep. Mogelijk zijn nog wel sommige downstreamusers onvoldoende vertegenwoordigd in het klankbord, zoals retailers en professionele gebruikers. Deelnemers kunnen hun contacten attenderen op het bestaan van het klankbord.

Nanoceriumoxide

Nano ceriumoxide wordt onder andere gebruikt om de performance van diesel te verbeteren. Nederland kent veel transport en orale blootstelling is potentieel een van de meest risicovolle blootstellingen. Omdat vanuit Nederland RIVM en TNO expertise in huis hebben, wil Nederland sponsor zijn van het onderzoek aan nano ceriumoxide.

Verslagen van de WPNM (OECD) en REACH bijeenkomsten

Deze verslagen zijn verzonden aan de klankbordgroep. Hierbij wordt opgemerkt dat het gaat om persoonlijke verslagen van beleidsmedewerkers. Deze hebben geen enkele status. VROM wil deze verslagen wel delen, maar van de leden van de klankbordgroep wordt dan wel verwacht de fatsoenregels hierbij in acht te nemen. Concreet betekent dit: ga er vertrouwelijk mee om en ontleen er geen conclusies aan.

Rapport van RIVM over nano-zilver

Het rapport is afgerond. Volgende week zal het worden rondgestuurd. Een belangrijk punt uit het rapport is de conclusie dat de huidige beschikbare informatie met betrekking tot risico's nanotechnologie niet voldoende is om adequate risicoanalyses te maken.

Deelname geneesmiddelenbranche

Er is nu ook een vertegenwoordiger uit de geneesmiddelenbranche uitgenodigd; deze is dit keer nog niet aanwezig.

Moties

De Tweede Kamer heeft op 11 juni jl. 3 moties aangenomen.

Motie 1 heeft betrekking op het maken van een openbare risicoanalyse.

Motie 2 heeft betrekking op het opstellen van referentiewaarden voor de meest toegepaste nanodeeltjes.

Motie 3 heeft betrekking op de meldingsplicht voor bedrijven met betrekking tot gebruik nanodeeltjes.

Uitvoering van de moties wordt nu opgepakt en er zal naar verwachting eind 2009/begin 2010 over worden gerapporteerd aan de TK.

FES gelden (aardgasbaten)

Dit gaat nu om 115 miljoen euro dat in 5 jaar verdeeld wordt. 15% van dit bedrag is gereserveerd voor risico-onderzoek. Dit is een unieke situatie. Aardgasbaten werden in eerste instantie altijd gebruikt om kansen te stimuleren. Op dit moment zou het betekenen dat we tegelijkertijd ook risico-onderzoek stimuleren.

CIE-MDN

De opening van de nationale nanodialoog vond plaats op 29 sept jl. De aangestelde commissie heeft een grofmazige agenda gepresenteerd. Duurzame kansen, ethische aspecten, het was nog niet de finale presentatie van de maatschappelijke agenda. De commissie heeft wel een gebalanceerde agenda opgesteld maar de discussie ging toch al snel over risico's. Het is een uitdaging om te kijken wat de uitkomsten zijn van zowel de nationale dialoog als de klankbordgroep. In het kabinetsplan is bewust gekozen is om twee routes te bewandelen. Risico's en maatschappelijke dialoog. Er is gekozen de desbetreffende commissie voor de dialoog apart te positioneren. De maatschappelijke dialoog zou over bredere thema's moeten gaan. Deze klankbordgroep gaat primair over: hoe om te gaan met risico's en hoe geef je dat vorm. Wij gaan ons dus niet uitgebreid met bredere ethische thema's of met maatschappelijke discussies bezighouden, daar is de commissie voor.

Datum
23 februari 2012

Geconstateerd wordt dat er een erg krappe deadline is om projectvoorstellen in te dienen; dat maakt het moeilijk om partners te zoeken en samenwerkingsverbanden te organiseren.

VWA

De VWA heeft twee onderzoeklijnen: wetenschappelijke ontwikkelingen en risico beoordelingen. Onderzoek wordt uitgevoerd door RIVM en RIKILT.

Daarnaast is de VWA een inventarisatie gestart naar nanoprodukten die momenteel op de markt verkocht worden. Ook neemt het VWA op dit moment bij een aantal bedrijven een 'kijkje in de keuken' met als doel te onderzoeken hoe het zit met verantwoordelijkheids-issues. Een rapportage hierover verschijnt eind 2009. De uitkomsten zullen worden gedeeld in het klankbord.

RIVM

De werkzaamheden van RIVM zijn in juni besproken in de Kamer naar aanleiding van de nano-risicobrief van het kabinet. Daarin staat een aantal acties die we als Nederland op ons nemen, zoals het ontwikkelen van een snelle screening.

Daar is het RIVM nu druk mee bezig.

1^e stap is inventariseren. Dat is afgerond met het nanozilver rapport.

2^e stap: Het screeningsmodel. RIVM kan dat niet maken op basis van de gegevens die nu in de openbaarheid zijn. Het is daarom nodig meer gegevens te verkrijgen van het bedrijfsleven. Als het bedrijfsleven deze gegevens niet wilt leveren, dan kan het screeningsmodel niet verder ontwikkeld worden en daarmee kan de belofte aan Kamer niet ingelost worden. Als we geen vaart maken bestaat de mogelijkheid dat de druk om met nationale regelgeving te komen, hier en in andere landen, groter wordt.

3^e stap is dan 'inregelen' in REACH. We hebben nu op ons netvlies wat REACH op zou kunnen leveren aan informatie over nano. Er is nog een grijs gebied. De Commissie wil nu een 'guidance' ontwikkelen met:

1) identificatie van nano materialen. Lidstaten moeten vanuit hun expertise info geven. Hierbij zitten ook NGOs aan de tafel. Deze RIPS (REACH Implementation projects) hebben een doorlooptijd van 2 jaar.

2) informatie-vereisten.

3) chemical safety report.

6de Bijeenkomst 2-3-2010

Datum
23 februari 2012

Studentenonderzoek

Vereniging Leefmilieu deelt mee dat op 13 april studenten van de Universiteit van Utrecht de resultaten presenteren van een case die ze voor Leefmilieu onderzocht hebben over de milieueffecten van nanozilver. De bijeenkomst vindt plaats in Nijmegen. De uitkomsten zullen ook in rapportvorm gepubliceerd worden op de site van Leefmilieu. Belangstellenden zijn welkom.

Stoffenmanager

SZW licht toe dat zij als opdrachtgever belang hecht aan een nanomodule in de Stoffenmanager om op die manier bijv. bedrijven te helpen bij keuzes in het kader van blootstelling minimalisatie. TNO presenteert het project Stoffenmanager Nanomaterialen. De klankbordgroepleden geven enkele opmerkingen mee. TNO geeft in reactie aan dat hij ondanks onzekerheden toch op basis van het voorzorgbeginsel probeert kwalitatieve uitspraken aan blootstellingsituaties te verbinden, waarbij ook naar dermale blootstelling en afval gekeken zal worden. De module kan gezien worden als 'prototype'.

RIVM

De presentatie over de activiteiten bij RIVM inzake risico's nanodeeltjes zal worden rondgestuurd aan de leden van de klankbordgroep.

Convenant

VROM en VNO-NCW geven een toelichting op hun actuele inzet en koers in het dossier. Eén van de actuele zaken is het maken van afspraken tussen overheid en bedrijfsleven over activiteiten in het kader van het veilig omgaan met nanomaterialen. Een aantal punten staat nog open voor discussie, bijvoorbeeld de te hanteren definitie. Het vertrouwelijke concept zal verspreid worden onder de klankbordleden, zodat zij commentaar kunnen geven (en eventueel bezien of zij mede-ondertekenaar willen zijn).

Definitie nanodeeltjes

Er wordt gesproken over de gevraagde inbreng vanuit VROM aan de klankbordleden inzake de definitie van nanodeeltjes in REACH verband. VROM licht toe dat enkele issues spelen, zoals

- de wijze waarop je een 'cut off value' van bijvoorbeeld 100nm hanteert (door bijvoorbeeld een gemiddelde van de deeltjesgrootte te nemen en 2 standaarddeviaties daarvandaan als nanomateriaal te beschouwen);
- de wijze waarop je eventuele beleidsoverwegingen in je definitie opneemt, zoals ongebondenheid, persistentie of intentioneel vervaardigde nanodeeltjes;
- of de optie van een functionele definitie.

Tevens wordt opgemerkt dat de discussie niet zozeer om een 'wetenschappelijke' maar juist om een beleidsmatige, en tevens waarschijnlijk voorlopige definitie gaat. De leden wordt gevraagd uiterlijk 1 april 2010 commentaar te geven. Klankbordleden wordt niet om finale standpunten gevraagd maar om overwegingen die zij van belang achten voor de discussie.

Conferentie Framing Nano

Op 9 maart vindt in Amersfoort de conferentie Framing Nano plaats, een FP7 project gericht op de *governance* van nanotechnologie.

7de Bijeenkomst 9-9-2010

Datum
23 februari 2012

Arbeidsinspectie

De AI kondigt een op handen zijnde actie van AI aan, waarin met name R&D afdelingen van bedrijven en mogelijke formuleerders bezocht zullen worden. Aandacht zal uitgaan naar in hoeverre nano onderwerp is bij de risico-inventarisatie ingevolge het arbeidsveiligheidsbeleid. Doel is o.a. te stimuleren dat de binnenkort verwachte nanotool in de Stoffenmanager gebruikt wordt.

STEM onderzoek regulering nanomaterialen (concept-rapport)

VROM licht de totstandkoming van het rapport toe. Het rapport beschrijft mogelijkheden en onmogelijkheden binnen huidige juridische kaders voor het reguleren van onzekere risico's van nanomaterialen.

VNCI vraagt of de onderzoekers ook de EU discussie in de subgroep voor nanomaterialen in REACH kader (CASG nano) hebben betrokken. VROM bevestigt dit. De FNLI vraagt naar de achtergrond van het ontbreken van levensmiddelenwetgeving in de analyse. VROM geeft aan dat het rapport beperkt moest worden in scope en dat door de gezamenlijke opdrachtgevers de keuze is gemaakt levensmiddelen en medicijnen buiten beschouwing te laten.

VROM bevestigt op vraag van de Consumentenbond dat er ook een hoofdstuk aan aansprakelijkheid is besteed. Platform Milieu en Gezondheid signaleert een tekortkoming in nationale regelgeving en jurisprudentie als het gaat om omgaan met onzekere risico's en de codificatie van voorzorg.

Nanoreferentiewaarden (RIVM rapport)

Het RIVM is uitgenodigd om een toelichting te geven op het rapport Dit is geschreven in antwoord op een motie van de Tweede Kamer. Allereerst is onderzocht of referentiewaarden (niet gezondheidskundig onderbouwde advieswaarden voor blootstelling aan nanomaterialen op de werkplek) mogelijk zijn en toen dit bevestigend was beantwoord zijn de voor- en nadelen van twee bestaande niet-gezondheidskundige waarden onderzocht. Hieruit zijn voor een aantal categorieën biopersistente nanomaterialen waarden afgeleid (als het niet biopersistent is, valt het deeltje uit elkaar en is daarmee geen nanodeeltje meer, zodat conventionele toxicologie en niet meer deeltjestoxicologie van toepassing is). Deze tijdelijke referentiewaarden zijn niet wettelijke advieswaarden en bevinden zich beleidsmatig in gezelschap van bijvoorbeeld het ALARA principe, waarbij niet een al dan niet wettelijke norm als streven geldt, maar juist het zo laag als redelijk mogelijk houden van de blootstelling.

Concept convenant bedrijfsleven - overheid

De VNCI geeft aan dat de tekst van het concept in dit stadium nog niet letterlijk besproken dient te worden, omdat het proces nog gaande is, maar dat de geest van de tekst wel representatief is voor ieders bedoelingen. Overigens zijn een aantal van de onder het convenant gevangen acties reeds begonnen.

Tweede Kamerbrief risico's nanomaterialen (concept)

VROM licht toe dat de conceptbrief slechts een ambtelijke, en dus vertrouwelijke, versie is die ter informatie aan de klankbordgroep wordt toegezonden. Deze zal nog

aan verandering onderhevig zijn, zoals bijvoorbeeld aanpassing aan de actualiteit. De Klankbordleden geven een aantal suggesties voor verbetering mee.

Datum

23 februari 2012

De WECF vraagt hoe het staat met de praktische uitvoering van voorzorg: waarom zijn er allemaal producten op de markt waarvan de risico's niet beoordeeld kunnen worden? En waarvan steeds meer rapporten aangeven dat er iets mee aan de hand kan zijn. Voorzorg betekent toch niet dat de overheid pas optreedt als er iets aan de hand is? VROM geeft aan dat voorzorg inderdaad meer behelst, maar dat dat niet betekent dat producten waarvan geen risico's zijn aangetoond van de markt geweerd worden. Wel is bijvoorbeeld transparantie over welke producten nanomaterialen bevatten belangrijk, zodat bij eventuele schadelijke effecten snel opgetreden kan worden.

De FNLI spreekt de garantie uit dat alle voedselproducten veilig zijn; alle producten gaan immers een veiligheidsprocedure door. Alle producten die na 1997 op de markt zijn gekomen moeten onderworpen zijn aan een uitgebreid veiligheidsonderzoek. De FNLI maakt onderscheid tussen nanodeeltjes die van nature aanwezig zijn en nanodeeltjes die bewust gemaakt worden en dus ook nieuw zijn.

8ste Bijeenkomst 10-03-2011

Datum
23 februari 2012

Platform Gezondheid en Milieu

Deze organisatie zal helaas niet meer kunnen deelnemen aan de Klankbordgroep aangezien het Platform Gezondheid en Milieu geen subsidie meer ontvangt en daardoor niet meer kon voortbestaan.

Bijeenkomsten

Er worden door de leden een aantal bijeenkomsten gemeld:

- Op 5 april een informatiebijeenkomst over REACH en nanotechnologie, georganiseerd door de Raad Nederlandse Detailhandel.
- Op 29 september een congres over nanoreferentiewaarden, georganiseerd door IVAM.
- Op 25-26 mei in Berlijn een workshop door het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten, samen met het IVAM, over het project NanoLINEN.

Pilotproject Verfketen

TNO en IVAM voeren in opdracht van IenM dit jaar een pilotproject over nanomaterialen in de verfketen uit, waarbij wordt samengewerkt met de VVVF. IVAM geeft hierover een presentatie voor de Klankbordgroep. IenM benadrukt het pilotkarakter van dit project. Dit bepaalt de verwachting ten aanzien van de uitkomsten. Het gaat er niet primair om eventuele risico's aan te tonen, maar om te laten zien wat er wel en niet bekend is in de keten over het gebruik en voorkomen van nanodeeltjes. Hiertoe zullen ook metingen worden gedaan. In een interview in het blad Verf en Inkt heeft de staatssecretaris van I&M benadrukt dat dit een uniek project is, waarbij het goed is dat er bedrijven gevonden zijn die er aan mee durven doen.

Terugblik en vooruitblik vanuit Overheid

IenM presenteert de laatste stand van zaken en wat ons het komende half jaar te wachten staat met betrekking tot o.a. REACH en NanoNext. De TK mei-brief en brief aan EU-commissie zullen verspreid worden onder de klankbordgroepleden zodat iedereen weer op hetzelfde informatieniveau zit.

IenM geeft aan dat er een inventarisatie gaande is met betrekking tot het genereren van kennis hoe nano onder REACH te brengen. 'Als NL hebben wij gezegd: maak een lijst met wat je echt moet weten. Need to know and nice to know. Maak het beknopt, haal de essentie eruit'. Inmiddels zijn de eerste resultaten er wel, maar nu moet nog de politieke keuze (liefs op EU-niveau) gemaakt worden wat hiermee gedaan gaat worden. Naar aanleiding hiervan volgt er een gedachtewisseling over de regulering en definitie van nanomaterialen. De bottleneck is dat wanneer je nano onder REACH wil brengen, je eerst een definitie moet hebben van wat nano is. Het initiatief hiervoor moet liggen bij de EU commissie. Maar zij komen daar niet mee. Als gevolg daarvan gaan lidstaten hun eigen gang. Voorlopig werken wij in NL (bijv. in het verfketen project) met werkdefinities.

In de cosmetica staat op Europees niveau de definitie wel al vast, daar kun je mee naar de rechter stappen bij wijze van spreken. De cosmetica-industrie moet een definitie hebben omdat zij moeten gaan etiketteren.

Voor de rol van het bedrijfsleven verwijst IenM naar de brief van VNO-NCW aan de staatssecretaris I&M. VNO-NCW heeft afgezien van een convenant. In plaats daarvan een brief met positieve intenties. De staatssecretaris zal daar binnenkort op reageren. De beide brieven zullen aan de klankbordgroep worden gestuurd.

lenM licht nog een aantal lopende activiteiten toe: Project Blootstelling professionele gebruikers (vanuit SZW); NanoNext.NL (onderzoeksprogramma vanuit EL&I/SenterNovem); MKB Vraagbaak (vanuit ELI). Voorts zal er nog een kabinetsreactie op het rapport van de CIE Maatschappelijke Dialoog komen rond de zomer.

Datum
23 februari 2012

VNO-NCW licht het MKB-Vraagbaakproject nader toe: veel MKB bedrijven doen wat met nano, maar weten niet hoe ze verder moeten. Je moet eigenlijk iemand hebben die veel weet van risico's en die het MKB advies kan geven. MKB vraagbaak is dus een concreet persoon aan wie MKB vragen kan stellen. Op deze manier heeft een ondernemer iets meer grond onder de voeten om met het concept verder te gaan. Het uiteindelijke doel is om innovatieve concepten die we ontwikkelen sneller op de markt te kunnen brengen. Vandaar dat het Ministerie ELenI dit financiert.

Terugblik en vooruitblik vanuit Bedrijfsleven

Het convenant bleek volgens de deskundigen van VNO-NCW juridisch te veel haken en ogen te hebben. VNO-NCW heeft vervolgens een brief aan staatsecretaris Atsma gestuurd. Het is goed dat de pilotprojecten met het bedrijfsleven nu van start zijn gegaan en door de overheid gefinancierd worden. Bedrijfsleven en overheid vinden het samen belangrijk dit op te pakken.

De "Handreiking nano op de werkvloer" is voortgekomen uit een samenwerking tussen FNV, CNV, VNO-NCW. Deze handreiking vindt je op veel sites terug. Hiermee hebben bedrijven een concrete tool voor arbeidsomstandigheden. En er staat een pragmatische definitie in.

VNO-NCW heeft ook aansluiting gezocht bij Nanopodium. Het is goed om de detailhandel ook te betrekken, om ook bij hen bewustwording te vergroten over de nanoprodukten die op de schappen liggen. VNO-NCW zal zelf ook nog wel eens een bijeenkomst organiseren over risico's en nanotechnologie. Op dit moment is er geen behoefte om nieuwe projecten te organiseren, maar VNO-NCW staat wel open voor nieuwe ideeën. 'Als ngo's of vakbonden samen willen werken met ons, dan praten we daar graag over'.

VNO-NCW gaat de komende tijd door om in de keten vragen te blijven stellen over ervaringen met nanomaterialen. Om bewustwording verder te laten groeien. VNO-NCW zal bedrijven stimuleren transparant te zijn naar burgers toe. Door bedrijven wordt er verschillend tegen deze kwestie van transparantie aangekeken. Niet elk bedrijf weet of vindt dat het met nanomaterialen werkt.

De NCW geeft aan dat de cosmetica industrie geleidelijk aan begrijpt waar aan moet worden voldaan, zoals specificaties stoffen, etikettering etc. Dat is veel werk en dat is ons belangrijkste project, namelijk uitvoering geven aan de regelgeving.

Vanuit de levensmiddelen kant zijn er ook ontwikkelingen met betrekking tot nano en novel food. De EU-CIE en lidstaten hebben overeenstemming bereikt. Nano kan daarmee onder de nieuwe novel food verordening komen te vallen. In Brussel kijkt men ernaar of er ook geëtiketteerd moet worden. Er is grote kans dat er een meldplicht komt voor eindproducten. Het gaat FNLI om nieuw gefabriceerde nanodeeltjes, daar kunnen mogelijke risico's zitten.

De FNLI merkt op dat het RIVM dit onderscheid tussen natuurlijke/bestaande nanosilica en nieuw gefabriceerde deeltjes niet maakt. Het is volgens de FNLI prima dat RIVM het onderzoekt, maar het is wel jammer dat ze een andere werkdefinitie

hanteren dan gebruikelijk is in de EU. Het enige dat nu wordt aangetoond is dat er nanosilica in voeding zit. We krijgen deze info al sinds jaar en dag binnen. Het zou interessant zijn om te kijken of het gehalte van nano nu is toegenomen maar dat is nu niet onderzocht. De FNLI is wel tevreden met reactie van de minister van VWS aan Tweede Kamer over het nanosilica onderzoek. Silica wordt volgens de FNLI al veel gebruikt in voedsel. Het is al veilig bevonden door een EU instituut.

Datum
23 februari 2012

Vereniging Leefmilieu: Milieurisico's Nanodeeltjes

De Vereniging Leefmilieu geeft een presentatie over hun werk op het gebied van Nanomaterialen. De Vereniging Leefmilieu pleit voor een heldere definitie, prioriteit voor het onderzoek naar risico's voor mens en milieu, afdoende regeling voor aansprakelijkheid en handvatten voor toezichthouders. Uitgangspunt zou moeten zijn: "no data, no market". Voorzorg zou moeten worden verankerd in het beleid van overheden en bedrijven. De overheid investeert sterk in de beloften van nano, maar te weinig in de (milieu)risico's van nano. Er is geen beleid tegen 'free riders'. De maatschappelijke zorgen worden wel aangepakt, maar veel te langzaam. Het onderwerp nanotechnologie zou ook een plaats moeten krijgen binnen onderwijs. Er is niet alleen dialoog, maar ook debat nodig.

Het Verbond van Verzekeraars zegt graag verder naar het onderwerp aansprakelijkheid te willen kijken. Ook vanuit VNO-NCW is er interesse in dit onderwerp. Het zal voor de volgende Klankbordgroep worden geagendeerd.

OECD-Project Ceriumoxide

In het OECD-programma worden een aantal nanomaterialen getest op hun fysisch-chemische eigenschappen en als gevolg daarvan aantasting van het milieu en effecten op zoogdieren. Het gaat erom een beter beeld te krijgen van de bijzondere eigenschappen die uniek zijn voor nanodeeltjes om op basis daarvan de bestaande testen aan te passen, een passende risico-evaluatie uit te voeren en te adviseren om risico's voor mens en milieu op een verwaarloosbaar niveau te houden of te brengen. In december heeft I&M een tussenrapportage ontvangen van het RIVM over het Ceriumoxideproject. Afsproken wordt om het RIVM in een volgende bijeenkomst hierover een presentatie te laten houden.

9de Bijeenkomst 23-06-2011

Datum
23 februari 2012

Ceriumonderzoek - presentatie RIVM

Ceriumoxide kan in nanovorm worden gebruikt als brandstofadditief om een optimaler dieselvebruik te genereren. In Engeland wordt dit additief al in de praktijk toegepast. Er is nog weinig informatie over de risico's in de gebruikssituatie. Er zijn blootstellingstudies volgens bestaande OECD testrichtlijnen in gang gezet (28 dagen studies met drie typen deeltjes en drie doseringsniveaus). Vandaag worden de voorlopige resultaten gepresenteerd. Het definitieve wetenschappelijke artikel moet nog worden gepubliceerd.

Geconstateerd is dat bij ratten de deeltjes in de longen binnendringen. Bij heel hoge dosis zijn er aanwijzingen gevonden die op ontstekingen duiden. Deze zijn vrij persistent en er treedt accumulatie op in diverse organen. Bij kleine deeltjes zijn de effecten groter dan bij grotere deeltjes. Er is ook gemeten na blootstelling aan diesel met en zonder nano-ceriumoxide. De claim dat het aantal roetdeeltjes zou dalen met 40% kon niet bevestigd worden: er werd slechts een daling van 10% gevonden. Een fractie van de deeltjes hecht zich aan het roet. Bij muizen werd geen pathologisch effect geconstateerd, maar wel een kleine verhoging van ontstekingsmediatoren. De schadelijkheid is nog moeilijk te interpreteren.

Naar aanleiding van de presentatie wordt opgemerkt dat het goed is dat de klankbordgroep in zo'n vroeg stadium wat meer te horen krijgt over dit soort onderzoek. Ook wordt weer duidelijk dat het belangrijk is om aandacht te besteden aan de onderzoeksmethodieken en –richtlijnen: alleen uit 'goed onderzoek' mogen conclusies getrokken worden. Dergelijk onderzoek is wel kostbaar.

Aansprakelijkheid - presentatie

De Vereniging Leefmilieu heeft de Wetenschapswinkel van de Universiteit van Tilburg gevraagd onderzoek te laten doen naar productaansprakelijkheid en nanotechnologie. De centrale vraag van het onderzoek was: In hoeverre is de keten van producenten aansprakelijk voor de consumentenproducten die nanotechnologie bevatten én biedt deze aansprakelijkheid ook benadeelden voldoende waarborgen bij sluipende schade?

Bij productaansprakelijkheid is één van de vereisten dat er een aantoonbaar causaal verband is tussen (het gebruik van) het product en de ontstane schade. Bij nanomaterialen is dit vaak moeilijk, omdat er meerdere oorzaken tot de schade (bijvoorbeeld een ontstekingsreactie) kunnen leiden. Een andere vereiste is dat er sprake is van een gebrekkig product. Ook dit is moeilijk vast te stellen. Het zou helpen als de overheid richtlijnen zou opstellen voor een 'veilig product'. Voor consumentenproducten heeft de producent wel een zorgplicht: hij moet monitoren wat er met een product in het gebruik gebeurt. Het voorzorgsbeginsel, dat vooral van belang is bij innovatie, heeft vooral een beleidsmatige kracht, geen juridische.

Het is de vraag hoe ver zorgplicht gaat. Hoe ver moet een producent gaan om aan te tonen dat zijn product niet schadelijk is? Vanuit de stoffenregelgeving REACH wordt de producent van een stof verplicht om een risico-onderzoek te presenteren, inclusief risico's van bekende toepassingen van die stof.

Mededelingen

- De herziening van de Novel Foodverordening is vertraagd als gevolg van onenigheid over de passage betreffende klonen. De EU Commissie zal met een nieuw voorstel komen. De bestaande Novel Foodverordening blijft van kracht. Daarin is niet iets specifiek over nanomaterialen geregeld, maar de verordening regelt wel dat er toelatingseisen zijn voor nieuwe producten met nieuwe materialen (dus ook gefabriceerde nanomaterialen).

- Op 29 september is er een workshop Nanoreferentiewaarden van de sociale partners.
- Op 20 oktober is er een bijeenkomst "Governance and ethics of nanosciences and nanotechnologies" in Warschau, georganiseerd door het Poolse EU-voorzitterschap.
- Op 5 september is er een overleg tussen FNLI en RIVM over het onderzoek naar mogelijke aanwezigheid van nanosilica in levensmiddelen.
- SNM zal half juli met een rapport van het RIKILT over nano in cosmetica naar buiten komen.

Datum
23 februari 2012

Overheid: het internationale traject

In mei is er in een brief aan de Tweede Kamer uiteengezet wat de overheid doet om het Europese proces te versnellen. Zo is onder andere een brief gestuurd aan DGENVI en DGENTR van de Commissie om aan te dringen op tempo. Ook is input geleverd voor de Milieuraad van 21 juni j.l. Daar heeft de EU Commissie aangekondigd in juli met een voorstel voor een definitie te komen.

Aan de leden van de klankbordgroep wordt gevraagd mee te denken over de wijze waarop NL kan bijdragen aan een verhoging van het tempo van het EU-proces. Dit is nodig, omdat bij uitblijven van maatregelen op EU-niveau, de druk vanuit de TK om met nationale maatregelen te komen steeds groter wordt. Iedereen wordt gevraagd vanuit zijn/haar rol na te denken over acties. Met de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven is hierover op 10 juni al gesproken en zij hebben aangekondigd in kaart te brengen welke acties al lopen en welke concrete activiteiten nog in gang zullen worden gezet. Ook ngo's kunnen, afzonderlijk of gezamenlijk, in Europa hun netwerk benutten om druk op de Commissie uit te oefenen.

Evaluatie klankbordgroep

lenM presenteert de resultaten van de evaluatie van de klankbordgroep. Op hoofdlijnen zijn de deelnemers positief. Het bestaan van de klankbordgroep is nuttig is, de open sfeer wordt gewaardeerd, de inhoud is informatief. Wel kunnen de bijeenkomsten meer benut worden voor standpuntontwikkeling. Ook zouden partijen wat meer zicht kunnen bieden op wat er in hun eigen organisatie en netwerk gebeurt, wat daar hun inzet is. Men heeft behoefte aan een grotere Europese focus (onderzoek en beleid). Ook zouden de bijeenkomsten nog meer benut kunnen worden voor standpuntontwikkeling. De ngo's geven aan wel moeite hebben met hun bijdragen aangezien hun mogelijkheden door korting op financiering beperkter zijn geworden.

Een deelnemer spreekt zijn zorg uit over de breedte van de samenstelling van de groep: zou de politiek de uitspraken van de klankbordgroep wel breed genoeg gedragen vinden. De voorzitter geeft aan dat het niet een doel van de klankbordgroep is om tot een gezamenlijk standpunt te komen, wel om verschillende standpunten uit te wisselen.

Een andere deelnemer zou graag van het bedrijfsleven ook wat meer over de kansen van nano horen. Daarbij moet wel worden aangetekend worden dat de klankbordgroep zich primair met risico's bezighoudt. Maar het is goed om te weten welke nanoprodukten nu al in Nederland worden toegepast en welke voordelen en risico's dat met zich meebrengt.

De voorzitter concludeert dat alle deelnemers op gaan voor de 10de bijeenkomst, met de bereidheid het positieve (informatie-uitwisselen) vast te houden en te blijven proberen elkaar te begrijpen en vertrouwen. De klankbordgroep hoeft geen consensus te bereiken, maar wel een maximaal inzicht in de belangen van de ander om zo de eigen rol zo goed mogelijk te kunnen invullen.

Datum
23 februari 2012

10de Bijeenkomst 20-09-2011

Afgesproken was dat deze bijeenkomst zou worden geïnventariseerd wat de inzet van de klankbordgroepen is, met name om in Europa tot versnelling te komen.

Datum
23 februari 2012

Inbreng bedrijfsleven

De Nano werkgroep VNO-NCW heeft vertegenwoordigers vanuit de VNCI, Cosmetics, Verf, FNLI, FME, FOCWA en Verzekeraars en de Raad voor de Detailhandel. Er is door de werkgroep op 3 clusters ingezet: Het bewust maken van de Nederlandse productiebedrijven om voorzichtig met nanomaterialen om te gaan; meer informatie krijgen over geïmporteerde producten; vanuit het bedrijfsleven het bevorderen van de Brusselse regelgeving.

Voor bewustwording zijn o.a. ontwikkeld de Stoffenmanager, de Handreiking Veilig Werken, de Nanoreferentiewaarden en de MKB Vraagbaak. Het is moeilijk om meer informatie te krijgen over geïmporteerde producten. Deze komen niet alleen via de haven binnen maar ook via de weg. Probleem is hoe de informatiestroom door de keten heen sluitend te krijgen. Er wordt voorgesteld om aan de Raad van Detailhandel en aanverwante bedrijven te vragen hoe men kan bijdragen aan een oplossing. In het internationale kader is het bedrijfsleven verdeeld. Men is het wel ermee eens dat er een definitie moet komen. De basisvraag is of het veilig is maar ook, wat voor instrumenten bedrijven nodig hebben om voor die veiligheid te kunnen zorgen. Verzekeraars monitoren collectief en individueel de ontwikkelingen rond nanomaterialen. Zolang er geen concrete risico's zijn, vormen nanomaterialen nog geen hot topic. De voorzitter benadrukt dat het bedrijfsleven een eigen verantwoordelijkheid heeft, een zorgplicht voor consument en werknemer. De overheid is daarbij het vangnet, en moet kunnen controleren of het bedrijfsleven zijn verantwoordelijkheid voldoende invult.

Inbreng NGO's

Vorig jaar heeft de *Consumentenbond* meegedaan aan de maatschappelijke dialoog over nano. Ook heeft de bond in het voorjaar overlegd met FNLI en het RIVM. In Europa is gelobbyd voor de verordening levensmiddelen; op ingrediëntenlijst van nieuwe levensmiddelen moet in de toekomst aangegeven worden of er nano aanwezig is.

De FNV heeft zich ingezet voor de conferentie over nanoreferentiewaarden. DNEL's zijn voor geen enkele stof in nanovorm beschikbaar, daarom voor de time being kiezen voor nanoreferentiewaarden. Toxiciteitstests zijn gericht op oplosbaarheid niet op afmeting en reactiviteit. Handreiking Veiligwerken is door arbeidsinspectie in inspectietraject aanbevolen. Het vakbondactieplan FNV besteed aandacht aan nano. Speelt in autoschade branche, ziekenhuizen en de bouw. Organiseren voorlichtingsbijeenkomsten en maken tools voor werknemers in die sectoren. Probleem is de herkenbaarheid: men is vaak niet bekend met het feit of men nou wel of niet met nano werkt.

De Consumentenbond, Stichting Natuur en Milieu, WECF en FNV hebben gezamenlijk initiatief genomen om een project te ontwikkelen om Europa verder te krijgen. Activiteiten zouden vooral gericht zijn op traceability. De vier organisaties zijn nog in gesprek met elkaar en kijken of er financiering te vinden is. Ook zal er samengewerkt worden met de Europese partners: EEB, BEUC, ANEC en ETUI.

De Europese koepel van Verzekeraars onderneemt geen activiteiten, anders dan dat zij de ontwikkelingen monitort. In het begin zijn er een paar grote rapporten verschenen. Vanuit verzekeraaropgumpunt gebeurt er niet veel nieuws.

Datum
23 februari 2012

Inbreng Overheid

Afgelopen maanden is er regelmatig contact geweest met EU CIE. Gisteren was er een laatste overleg betreffende de definitie. De discussie ging er vooral over of je kijkt naar hoeveel gewicht nano uitmaakt van de stof, of dat je kijkt naar het percentage van het aantal deeltjes. Er is nu gekozen voor het laatste. Het is nu vooral een politieke discussie en niet meer technisch intern binnen de CIE. De nationale overheden kunnen hier weinig meer aan doen.

NL is toevoorder bij een groep lidstaten die nadenken over het opzetten van een database. NL levert samen met RIVM de expertise aan. Eind dit jaar wordt vanuit NL de Conferentie Choices for safety georganiseerd, gericht op beleidsmakers, EU-CIE en vertegenwoordigers van enkele EU-stakeholders.

Dit jaar is besloten dat 15 % van het onderzoeksgeld naar risicobeoordeling gaat. In aanvulling daarop zijn er initiatieven in EU en OECD verband. In de EU zal NL samen met andere landen een groot onderzoeksproject gaan trekken dat is gericht op wat wij nodig hebben om de regelgeving goed voor elkaar te krijgen. In oktober wordt door Nederland een OECD inhalatieworkshop georganiseerd bedoeld om meer samenhang te brengen in losse projecten van het OECD sponsorprogramma.

SZW is in Brussel in overleg getreden op gebied van de ARBO: eind november vind er een seminar plaats op het gebied van ARBO.

Stand van zaken pilot Verfketen

De pilot is begin dit jaar gestart en duurt 1 jaar. Het is een gezamenlijk project gefinancierd de overheid, uitgevoerd door TNO en IVAM, met inbreng en deelname van het bedrijfsleven. Helaas zijn er door het bedrijfsleven slechts 2 bedrijven gevonden om deel te nemen (waren 8 gepland). In de afronding van de pilot zal daarom ook een analyse gemaakt worden waarom het moeilijk is om bedrijven te vinden.

Mededelingen

- Voortaan zal standaard een overzicht van bijeenkomsten bij de vergaderstukken worden gevoegd. Wie aanvullingen of input hiervoor heeft kan dat doorgeven aan lenM.
- De Voortgangsbrief aan de Tweede Kamer zal deze week aan de klankbordgroep worden gezonden.